

«La idea que amb Franco comença tot està mitificada, en realitat el franquisme beu de propostes anteriors»

Entrevista a David Pavón, geògraf

Si existís el terme *pantanòleg*, seria aplicable al geògraf David Pavón. Amb l'autor de la tesi *Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià (1850-1980)* repassem les grans propostes per estructurar els regadius gironins i com es va gestar el transvasament del Ter. Per a Pavón, un nou embassament seria tècnicament possible, però l'enfocament actual el fa improbable.

Text > RAÛL MUXACH, periodista

Relacionem pantans amb abastament, però el gran motor de l'obra hidràulica fins bona part del segle xx era el regadiu, no?

Fins i tot al darrere del Pasteral hi ha la voluntat de transformar 50.000

hectàrees de l'Empordà, perquè ja es veia que Barcelona podria tenir un dèficit alimentari de carn i que caldria un regadiu per produir més faratge i tenir més bestiar per abastir la gran ciutat.

>> *El doctor David Pavón al claustre del Departament de Geografia de la Universitat de Girona.*

(Autoria: RAÛL MUXACH)

>> El Fluvià al seu pas per Esponellà l'any 1980. Per compensar el territori pel transvasament del Ter a Barcelona es plantejava una presa en aquesta zona. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. MARTÍ MASSAFONT COSTALS.)

El menjar preocupava més que el beure?

Des d'un punt de vista teòric, l'aigua era vista com una eina per desencadenar una mena de cercle virtuós, el motor que havia de servir per produir més, fer guanyar valor a la terra i donar feina a molta gent, perquè els conreus de regadiu en aquella època eren molt intensius en mà d'obra. Fins i tothavia de promoure una indústria transformadora a partir d'aquests conreus que estimulés altres sectors d'activitat, fixar població i fer que l'Administració recaptés impostos. A més, aquí també hi entrava la iniciativa privada, perquè una part dels inversors d'aquests projectes hidràulics eren gent relacionada amb la construcció del ferrocarril que va arribar a l'Empordà el 1877.

Els primers projectes per derivar aigua cap a Barcelona també tenien aquest enfocament?

El projecte de 1883 per derivar-la des de Sant Pere de Casserres va posar més èmfasi en la transformació de la plana agrícola del Vallès que no estrictament en l'abastament, i incloïa un túnel sota el Montseny de més de deu quilòmetres i quatre embassaments.

Ja es veia que havia de ser el Ter l'escollit?

L'Ajuntament de Barcelona va obrir un concurs d'idees a principis del segle xx

i van sortir opcions com el Noguera Pallaresa, l'Ebre o la Valira d'Andorra. Si s'hagués fet el concurs en una altra època hauria estat possible una alternativa al Ter, però en aquell moment la tecnologia no estava tan avançada perquè rius tan allunyats s'acabessin imposant.

Però la decisió es pren en època franquista.

La idea que amb el franquisme comença tot està massa mitificada. El franquisme el que fa és beure de propostes anteriors que no s'havien pogut fer degut a la guerra i a l'autarquia. S'acaben fent després perquè hi ha més creixement econòmic i capacitat tècnica però, si no hagués esclatat la guerra, probablement la controvèrsia s'hauria plantejat deu o quinze anys abans a partir del pla d'obres de la Generalitat republicana de 1935.

De fet, la primera pedra al fallit pantà de Crespià es va posar el 1935, abans de la guerra.

El Fluvià va tenir projectes des del segle XIX, i molt vinculats a la iniciativa privada, com el de Victorià Felip de 1883. Segurament aquest va ser el que va estar més a punt de veure la llum. Aquí el paper de la cambrà agrària de l'Empordà va ser clau. Va fer de lobby. Entre el 1900 i l'esclat de la guerra van tenir com a fixació la construcció d'un gran

embassament per al regadiu de la plana empordanesa.

Si s'hagués construït una presa al Fluvià, què hauria passat amb Besalú?

Segons els resums de les al·legacions fets per alguns enginyers, Besalú sempre va condicionar l'alçària de la paret. Mai es va plantejar un projecte que pogués posar en risc el poble. Sí que hi va haver reticència sobre el fet que Besalú quedava molt a la cua del pantà i es preguntaven si podrien aparèixer mosquits i riscos associats com el paludisme amb les aigües entollades. L'altre gran problema era què passava amb els aprofitaments hidroelèctrics de Serinyà, Martís i Esponellà, que eren importants per al Pla de l'Estany i la part oriental de la Garrotxa.

Com es passa d'aquests projectes disgregats a una programació pública?

Hi ha un personatge clau: Rafael Corderch. Entre finals del segle XIX i principis del XX, quan es conceptualitza el primer pla d'obres hidràuliques estatal, el 1902, es van fer més de 300 informes de tots els rius per conèixer el seu comportament, i els del Ter, el Fluvià i la Muga els va redactar Corderch. Va recollir el que s'havia fet fins aleshores i ho va reformular. Va traduir en documents oficials propostes de la iniciativa privada.

>> David Pavón ensenyant mapes de diferents projectes. (Autoria: RAÛL MUXACH)

>> El governador civil de Girona, Ramon Muñoz-González y Bernaldo de Quirós, visitant el pantà de Boadella amb el director d'Obres Públiques de Girona, Frederic Macau, i el president de la Diputació, Pere Ordís (21/1/1969). (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. NARCÍS SANS PRATS.)

En general, els projectes vinculats al Fluvià anaven al davant, però, de cop, es van posar els ulls a la Muga. Per què?

La Muga era molt perifèrica a l'efecte de regadiu fins que el projecte de Crespià va caure en desgràcia després de la guerra per un tema geològic, i hi va haver tot un seguit de factors que van fer que, al final, la Muga acabés passant al davant. Em refereixo a riudes com les de l'octubre del 1940 o quan es va decidir que les aigües del Ter anirien cap a Barcelona. No hi havia res del que el govern havia plantejat com a contrapartida que s'estigués executant. Aquí és quan Boadella va passar al davant.

Aquesta contrapartida al transvasament plantejava, a part de preses al Fluvià i Boadella, una presa a Sant Miquel de Campmajor?

Quan s'abandona Crespià es busquen alternatives ràpides i, en el cas del Flu-

vià, va ser derivar les aigües cap al Ser mitjançant un túnel des de Castellfollit de la Roca, i a Sant Miquel hi havia d'anar una presa. I, des d'allà, una part de les aigües anirien cap a Banyoles, i una altra part, a dos pantans més a Ginestar i Amer.

Malgrat aquesta oferta compensatòria, hi va haver una oposició forta tot i ser una dictadura, no?

La Diputació, la Cambra de Comerç i la Cambra Oficial Sindical Agrària van fer una oposició potent, però em fa l'efecte que molt sota control. Eren organismes oficials i la pressió no va ser prou forta per acabar desestimant l'opció del Ter. I les alternatives plantejades per al Fluvià i la Muga per tenir un regadiu continuat en tota la plana empordanesa van ser suficients perquè decidissin que, si s'hi posaven massa forts, potser no aconseguirien ni una cosa ni l'altra.

Però no van reaccionar quan va començar a anar aigua cap a Barcelona i tot estava a les beceroles?

Només hi havia en marxa Boadella, que es va acabar tres anys després del transvasament. Hi va haver un cert revifament de l'oposició, però no hem de perdre de vista que al Ter ja hi havia una xarxa de séquies històriques com el Molí de Pals o el canal de Sentmenat, i això feia d'amortidor.

Sempre havia sentit a dir que Darnius Boadella està mal posat. Ho està?

Entre el projecte de 1902 de Mas Joher i l'emplaçament final hi ha un quilòmetre, aproximadament, però no hi ha gaire marge de maniobra, perquè si vas més avall es perd cota i es necessitarien molts més metres de tancament per menys volum, i més amunt es perdria l'aportació d'un dels afluents principals, l'Arnera, que conflueix a la Muga molt pocs metres amunt d'on és el pantà. Però Boadella regula un percentatge petit de la conca, perquè després hi ha molts afluents, com el Ricardell o l'Orlina. Però per als regadius, serveix.

Per què, al final, no es va acabar fent res al Fluvià?

La possibilitat d'utilitzar els freàtics d'aquesta zona ha atenuat molt la protesta. No té cap barrera, no té cap nucli urbà important i al curs baix tenim una gran esponja que ha permès la irrigació sense necessitat de disposar d'un gran embassament. Ja a finals del segle XIX, els grans regadius plantejats van fracassar, en bona mesura, perquè requerien contribució econòmica dels regants. Si no es va trobar prioritari, potser no era tan necessari.

Ara seria plantejable construir un nou pantà?

D'aquestes dimensions, no. Les mil·lors tancades estan agafades. En l'última revisió de l'ACA (no sé fins a quin punt s'ho prenen seriosament) es plantejava fer créixer algun metre Boadella. I quan es va plantejar portar l'aigua del Roine, es parlava de rescatar el projecte que va substituir el de Crespià, a Esponellà, com a dipòsit estratègic. Tècnicament seria possible, però si no hi ha un augment significatiu de demanda d'abastament urbà, que sempre és pel que s'està més disposat a pagar, sembla que la demanda de reg està coberta amb els recursos del freà-

tic. Per tant, ho veig poc probable. I al Ter sembla que està tot ocupat.

Com a molt es podria fer funcionar Colomers?

Podria ser una opció, però allà ja hi ha un regadiu històric i ara s'hi han invertit uns quinze milions d'euros per soterrar-lo. De tota manera, ho veig més factible que la resta d'opcions.

Tècnicament factible sí, però, socialment acceptable?

És un factor que als anys seixanta i setanta no comptava per a res, però que ara s'ha

de posar al mateix nivell de discurs. El Fluvià és l'únic riu d'una certa dimensió que no té cap gran obra hidràulica construïda, i connecta la zona volcànica de la Garrotxa i l'Alta Garrotxa amb la plana empordanesa, els aiguamolls de l'Empordà i el Mediterrani. És un valor. L'aspecte mediambiental se sumaria amb força al debat.

Un discurs que porta, entre d'altres, a plantejar un retorn de cabal al Ter. El veu factible?

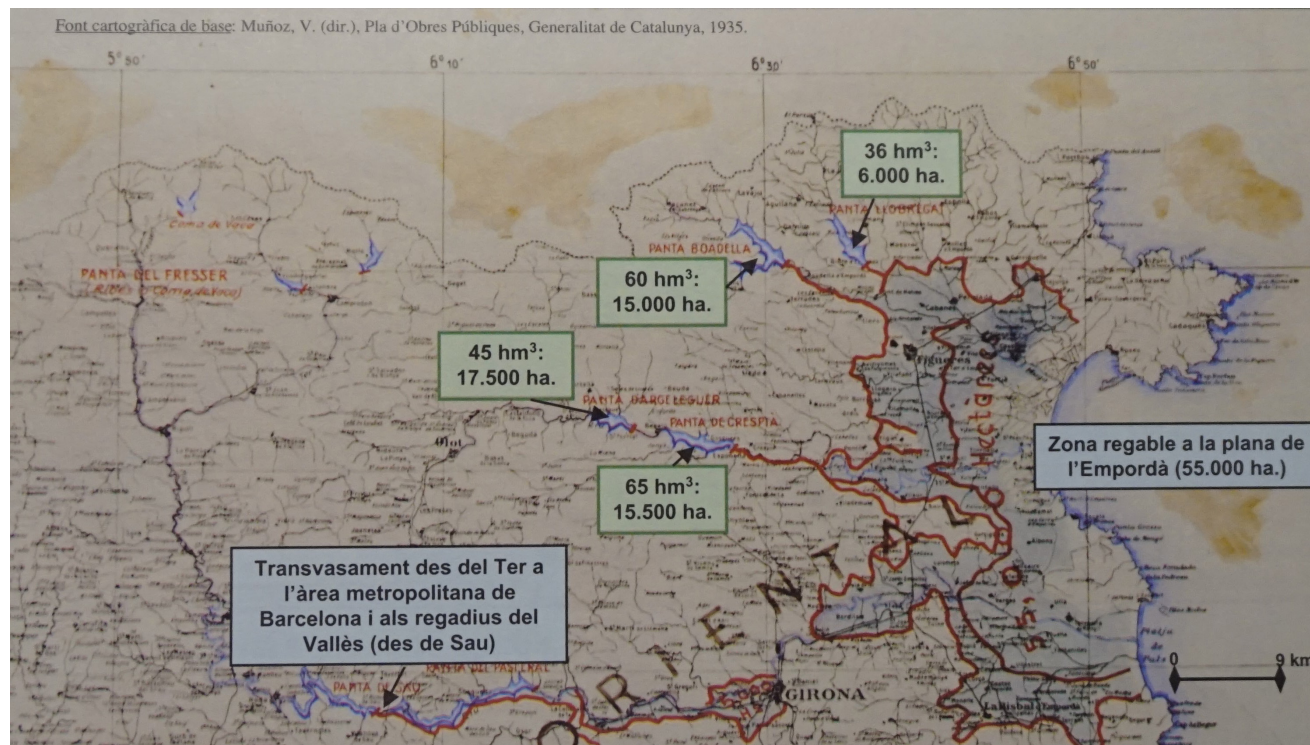
Tenim una necessitat d'abastament i unes limitacions. El riu ha de tornar a

ser un client i no ha de ser l'últim. Hi ha d'haver cabals de manteniment, però tampoc es pot oblidar que tenim concentracions urbanes importants, demandes de reg importants, i que hi seguiran sent. Que podem buscar l'eficiència? D'acord. Que aportem el dessalatge? D'acord. Però s'han de jugar totes les variables amb mesura.

>> La presa de Colomers es va acabar el 1970 i havia de servir per al regadiu del Baix Ter, però no va entrar mai en servei. Imatge actual. (Autoria: RAÛL MUXACH)

Font cartogràfica de base: Muñoz, V. (dir.), Pla d'Obres Públiques, Generalitat de Catalunya, 1935.

>> Obres previstes al pla d'obres hidràuliques de la Generalitat de 1935 a les conques de la Muga i el Fluvià. Imatge extreta del llibre Gran obra hidràulica i territori a les conques de la Muga i del Fluvià (1850-1980), de David Pavón.